

13. Сиротюк А. Л. О природосообразном обучении // Школьные технологии. – 2004. – № 3. – С. 32–42.
14. Хребто Т. Я учусь у тебя, ребенок // Педагогический вестник «Три ключа». – М.: Изд. Дом Шалвы Амонашвили, 2009. – С. 8–11.
15. Черноземова О. Н. На луче Света // Чтобы дети были счастливы: Сборник статей, посвященный 80-летию Ш. А. Амонашвили / [Международный Центр Гуманной Педагогики]. – Москва, 2011. – 96 с. илл., с. 5–9.

Павицька К.М.

*молодший науковий співробітник,
Інститут проблем виховання
Національної академії педагогічних наук України*

ПРОБЛЕМА МІЖСОБИСТІСНОЇ ВЗАЄМОДІЇ БАТЬКІВ ТА ДІТЕЙ У СУЧАСНІЙ СІМ'Ї

Сім'я – це найважливіший соціальний інститут репродукції і соціалізації нових поколінь. Вона розглядається як провідний чинник виховання й становлення підростаючої особистості, оскільки є персональним оточенням життя і розвитку людини.

Розглядаючи сім'ю як малу соціальну групу, багато науковців досліджують стосунки між суб'єктами, які складають сім'ю, зокрема вивчаються мотиви та причини розлучень, динаміку подружніх взаємин, характер стосунків між батьками та дітьми, тобто акцент робиться на проблемах міжособистісної взаємодії в межах сім'ї [7].

Різні аспекти сімейної взаємодії висвітлено в працях А. Августинавиюте, Ю. Альошиної, Т. Андреєвої, С. Голода, В. Дружиніна, Е. Ейдемільера, О. Карабанової, О. Кікінежді, О. Кляпець, І. Кльоциної, О. Коростильової, В. Кравця, Т. Крюкової, І. Сайтарли, Т. Титаренко, Л. Яценко та ін.

Наразі надзвичайно актуальною видається проблема міжособистісної взаємодії батьків та дітей в умовах соціокультурних змін сучасного суспільства.

Згідно науково-довідкової літератури, взаємодія – це категорія, яка відображає процеси впливу об'єктів один на одного, який породжує їх взаємну зумовленість, зв'язок [3, с. 82].

Міжособистісна взаємодія – це процес взаємного впливу людей одне на одного в процесі спілкування, поєднання систем взаємних впливів, що викликають взаємні зміни в їхній поведінці, діяльності, настановленнях, орієнтаціях [1, с. 301]. Міжособистісна взаємодія між батьками та дітьми – це взаємообумовлений вплив між дорослими та дітьми на основі людських почуттів, ціннісних орієнтацій сім'ї, зразків поведінки, поглядів та установок тощо.

Досліджуючи питання взаємин у родині передусім звертаємо увагу на значимість стосунків із батьками для дітей.

У контексті нашого дослідження було проведено опитування групи старшокласників. Відповідаючи на питання щодо взаємин у власній родині майже усі учні (95%) зазначили, що взаємини з батьками є важливою темою для них. Старшокласники вибірково відмітили про нормальні чи гарні стосунки, демократію у сім'ї, у той час як більшість (приблизно 90%) старшокласників дала відповідь, що у їх сім'ї панує гармонійний тип взаємин, проте не пояснюють свою відповідь детальніше. Ймовірно такий вибір свідчить про те, що учні не хотіли показувати справжній стан стосунків своєї сім'ї, які, припускаємо, не завжди є нормальними (адже із відомостей про склад сімей відомо, що не всі вони є повними, благополучними тощо), і тому обрали такий варіант не бажаючи розкривати якісь проблеми чи нюанси у цьому аспекті. Такі дані ще раз засвідчують гостроту проблеми стосунків у родині, формуванню взаємин батьків та дітей.

Провідною думкою є те, що забезпечення міжособистісної взаємодії батьків та дітей відбувається через вплив певних факторів, які також визначають зміст виховних впливів та відображають окремі аспекти стилів виховання у сім'ї.

Зауважимо, що однією із умов співіснування та формування нормальних відносин батьків та дітей є сімейна атмосфера, яка “визначається ступенем взаємного розуміння, любові, поваги, підтримки, доброзичливості ...співпереживання та взаємовпливу, впливає на психічне і фізичне здоров'я членів сім'ї, їх характери та вчинки” [3, с. 419].

Чим більше в у членів сім'ї спільного, тим легше їм знайти взаєморозуміння, яке у певній мірі забезпечується через спілкування. Батькам необхідно навчитися розуміти отриману від дітей інформацію і залежно від неї добирати відповідні методи виховання. Беззаперечною умовою налагодження гарних стосунків у сім'ї є традиції сімейного спілкування наповнені тактом, прагненням нічим не принизити гідності свого сина чи доньки, поважаючи його, можливо, навіть і невірну думку, прагненням до делікатних порад, спілкування, що передбачає запрошення до роздумів, самостійного висновку.

Коли мова йде про сімейні відносини, неможливо оминати увагою, таке поширене і небезпечне для сім'ї явище, як сімейне насильство – емоційне, фізичне, вербальне або сексуальне насилля одного члена родини над іншим. Порушення, які виникають унаслідок цього явища, охоплюють усі рівні функціонування дитини: пізнавальну сферу, здоров'я дитини тощо, перешкоджають самореалізації дитячої особистості й спричиняють розлади поведінки [5, с. 60].

Фундамент, на якому зростає особистість дитини, скріплюється також й стосунками між батьками: “... як правило, проблеми поведінки дитини є відповідною реакцією на існуючі між подружжям розбіжності. Непорозуміння між подружжям, як правило, травмуючи впливають на дитину. Осмислюючи те, що відбувається навколо неї, дитина вдивляється і вдумливо вслухається не тільки в те, що батьки йому демонструють, але і в те, що ті напевно хотіли б приховати від чуйної дитячої душі. Без перебільшення можна сказати, що відносини між чоловіком і дружиною мають величезний вплив на розвиток

особистості дитини. І справа тут не тільки в тому, що батьки, які сваряться між собою не створюють в сім'ї необхідної для дитини теплої, привітної і безпечної атмосфери або не приділяють належної уваги вихованню дітей чи їхні вимоги непостійні, необґрунтовані й випадкові, але й у своєрідності сприйняття дитиною людських взаємин” [6, с. 87].

Якими будуть взаємини між батьками та дітьми у значній мірі залежить від педагогічної культури батьків. Педагогічна культура сучасної сім'ї (Кравченко Т.В.) – це показник її загальної культури, в якій відображено накопичений людством досвід виховання дітей у сім'ї, в основі якого наукові знання та досвід народної педагогіки, як складне, інтегративне, динамічне особистісне утворення, яке визначає тип, стиль і способи поведінки батьків у виховній діяльності [2, с. 32].

Оскільки сім'я є першоосною духовного розвитку особистості, а відтак і суспільства, важливо, щоб взаємини у сім'ї набували ціннісного характеру.

Ціннісні взаємини становлять собою одночасно процес сприйняття і розуміння світу через призму цінностей; результат цього процесу – ставлення суб'єкта до певних об'єктів як до особистісних цінностей [4, с. 87]. Лише сильні моральні почуття, добродійні вчинки, високодуховне збагачення, уявлення батьків та їх дітей про гідність кожної особистості актуалізують цінність міжособистісної взаємодії у сім'ї.

Отже, сім'я – це первинний осередок багатограних людських відносин: господарських, моральних, духовних, психологічних, естетичних і, передусім, виховних, які у свою чергу, впливають на формування цінностей та орієнтацій молодого покоління; на реалізацію їх потреб, на їх самопізнання та самоактуалізацію. Саме у сімейних взаєминах діти вбирають в себе моральну, етичну, естетичну культуру, набувають інтелектуального та духовного розвитку. Чинниками, які сприяють зміцненню батьківсько-дитячих взаємин, допомагають батькам у побудові духовної єдності з дітьми, вважаємо любов у сім'ї, згуртованість сімейного колективу, підтримку та взаємодопомогу у родині, повагу один до одного, похвалу і критику, які перебувають у раціональному співвідношенні, рівень культури та ціннісні орієнтації батьків, ступінь їх відповідальності за виховання дітей, батьківський авторитет, характер сімейного дозвілля та коло друзів родини, справедливий розподіл домашніх обов'язків тощо.

Список в використаних джерел:

1. Конюхов Н.И. Словарь-справочник по психологи / Н.И. Конюхов. – М.: Наука, 1996. – 160 с.
2. Кравченко Т.В. Сім'я як інститут громадянського суспільства / Т.В. Кравченко // Громадянське суспільство в сучасній Україні: специфіка становлення, тенденції розвитку. – К.: Парламентське вид-во, 2006. – С. 32-58.
3. Педагогічний словник / за ред. дійсн. чл. АПН України Ярмаченка М.Д. – К.: Педагогічна думка, 2001.
4. Сімейні цінності: практико-орієнтований посібник до навчальної програми “Сімейні цінності” (9 годин) [для 8–9-х класів] / [О.В. Мельник, Т.В. Кравченко, Л.В. Канішевська, І.П. Білоцерківець]. – Хмельницький: ХмЦНІІ, 2013. – 136 с.

5. Соціально-педагогічні засади профілактики насильства в сім'ї: науково-методичний посібник / авт. кол.: Повалій Л.В., Постовий В.Г., Барило А.В. та ін. – К.: Педагогічна думка, 2011. – 232 с.
6. Хоментausкас Г.Т. Семья глазами ребенка. – М.: Педагогика, 1989. –160 с: ил.
7. <http://uastudent.com>.